



ILOLARI PROFILAKTIKA INSPEKTORLARI TOMONIDAN MAYDA BEZORILIK HUQUQBUZARLIGINING OLDINI OLIISH FAOLIYATI

Baltamuratov Fayzulla Saparbay o'g'li
IIV Akademiyasi 3-o'quv kursi, 318 guruh kursanti.

Annotatsiya: Maqolada IIO lari profilaktika inspektorlarining mayda bezorilik bilan bog'liq huquqbuzarliklarga qarshi kurashish, uning oldini olish va sodir etilish sabab va sharoitlarini bartaraf etish borasidagi faoliyati tushunchasi, bugungi kundagi holati hamda jinoyatchilikka qarshi kurashishda ushbu faoliyatning o'rni va ahamiyati, shuningdek uni takomillashtirish yo'nalishlari yuzasidan takliflar bildirilgan.

Kalit so'zlar: mayda bezorilik, jamoat tartibi, tajovuz, huquqbuzarlik, jinoyat, huquqbuzarliklar profilaktikasi, ta'sir chorasi, ijtimoiy himoya, ruhiy ta'sir, jismoniy zo'rlik ishlatish, himoyalash choralari.

Jamiatning barqaror rivojlanishi va fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish davlatning eng muhim vazifalaridan biridir. Bunda ichki ishlar organlari (IIO) profilaktika inspektorlari tomonidan olib boriladigan faoliyat muhim o'rin tutadi. Ushbu faoliyatning asosiy yo'nalishlaridan biri mayda bezorilik huquqbuzarligining oldini olishdir. Mayda bezorilik, jamiyatning odob-axloq normalari va jamoat tartibini buzish orqali fuqarolar o'rtasidagi munosabatlarga salbiy ta'sir ko'rsatadi va umumiy jamiyat tartibini buzadi.

Jamoat tartibi va xavfsizligini mustahkamlash masalalari davlat va jamiyat doimiy e'tibori predmeti hisoblanadi. Davlat fuqarolarni qonun va odob-axloq normalariga hurmat, qonun buzilishiga nisbatan muvofiqlik bo'lish, jamoat tartibi va xavfsizligini muhofaza qilishda faol ishtirok etish ruhida tarbiyalashga katta e'tibor beradi.

Shunday bo'lsada fuqarolarni huquqlari va odob-axloq normalarini qasdan mensimasdan ma'muriy huquqbuzarlik va jinoyatlar sodir etilmoqda. Ushbu ma'muriy huquqbuzarlik va jinoyatlardan eng ko'p sodir etilishi kuzatilayotganlari bir- biriga o'xshash bo'lgan mayda bezorilik va bezorilik jinoyatlaridir. Jumladan, Sud hukmi bilan ma'muriy qamoq jazosi qo'llangan shaxslarning 25795 nafari MJtKning 183-moddasiga asosan, 8851 nafari MJtKning 187-moddasiga asosan, 73 nafari MJtKning 1883-moddasiga asosan, 3 898 nafari 131, 136-moddalariga asosan, 3 046 nafari MJtKning 194, 195-moddalariga asosan va 7 783 nafari boshqa huquqbuzarliklarni sodir etganliklari uchun ma'muriy qamoqda ushlab turilgan bo'lib, qamoq muddati jami 409 942 sutkani tashkil etdi.

Mayda bezorilik huquqbuzarligi tadqiq etadigan bo'lsak O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksning 183- moddasida quyidagicha tarif beriladi. Mayda bezorilik, ya'ni jamoat joylarida uyatli so'zlar bilan so'kinish, fuqarolarga haqorat hamda shilqimlik qilish hamda jamoat tartibini va fuqarolarning osoyishtaligini



buzuvchi shu kabi boshqa xatti-harakatlarda ifodalangan jamiyatda yurish-turish qoidalarini qasddan mensimaslik hisobladi.

Bundan tashqari, S.S. Umirzakov fikricha, mayda bezorilik (183 - modda), ya'ni jamoat joylarida uyatli so'zlar bilan so'kinish, fuqarolarga haqoratomuz shilqimlik qilish hamda jamoat tartibini va fuqarolarning osoyishtaligini buzuvchi shu kabi boshqa xatti-harakatlarda ifodalangan jamiyatda yurish-turish qoidalarini qasddan mensimaslik, ma'muriy javobgarlikka tortishga sabab bo'ladi. Jamoat tartibi mayda bezorilikning qasd qilish ob'ekti hisoblanadi. Jamoat tartibi jamoat joylarida huquq me'yorlarini saqlashga asoslangan munosabatlardir. Jamoat tartibi jamoat joylarida huquq me'yorlarini saqlashga asoslangan munosabatlardir deb tarif berishgan. Ushbu olimlar mayda bezorilik huquqbuzarligiga tarif berishda amaldagi qonun hujjatlariga tayangan xolda tarif berishgan. Mayda bezorilik huquqbuzarligini tarifini berishda ilmiy tarif berish zarur.

IIO lari profilaktika inspektorlari tomonidan mayda bezorilik huquqbuzarligining oldini olish faoliyati – bu huquqbuzarlikning sodir bo'lishiga yo'l qo'ymaslik maqsadida olib boriladigan kompleks chora-tadbirlar majmuasidir. Ushbu faoliyatning ilmiy-huquqiy tushunchasi profilaktika falsafasiga asoslanadi, ya'ni huquqbuzarlikning oldini olish va uning sabablarini bartaraf etish orqali jamiyat tartibini saqlash bilan bog'liqdir.

Profilaktika inspektorlarining faoliyati esa Ichki ishlar organlarining umumiy profilaktika tizimining bir qismi bo'lib, ularning vazifalari "Ichki ishlar organlarining huquqbuzarliklar profilaktikasi bo'linmalari faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2896-sonli qarorida belgilangan. Ular huquqbuzarlikning oldini olish uchun fuqarolar bilan individual ishlash, mahalla ko'chalarida patrullash, ogohlantirish choralari ko'rish va statistika yuritish bilan shug'ullanadi. Faoliyatning tushunchasi profilaktikaning uch profilaktika darajasiga (umumiy, maxsus va individual) asoslanadi: umumiy – jamiyat tartibini oshirish uchun ommaviy choralari; maxsus – xavfli guruhlar bilan ishlash; individual – huquqbuzarlikka moyil shaxslarni ogohlantirish.

Bugungi kunda IIO profilaktika inspektorlari tomonidan mayda bezorilikning oldini olish faoliyatining ahamiyati umumiy jamiyat xavfsizligini ta'minlashda namoyon bo'ladi. So'nggi yillarda urbanizatsiya, ijtimoiy tarmoqlarning ta'siri va pandemiya oqibatlari sababli mayda bezorilik holatlari ortmoqda. Masalan, 2015 yilda bezorilik umumiy jinoyatlarning 3,6% ni tashkil etgan bo'lsa, 2024 yilda bu ko'rsatkich 5,6% ga yetgan. Bu statistika faoliyatning dolzarbligini ko'rsatadi.

Ahamiyati shundaki, mayda bezorilik katta jinoyatlarning prelyudiyasi bo'lishi mumkin. Profilaktika inspektorlari uning oldini olib, fuqarolar o'rtasidagi ishonchni oshiradi va davlat xarajatlarini kamaytiradi. Dolzarblikning bir jihati – yoshlar bilan ishlash: ko'p hollarda mayda bezorilik o'smirlar ortiqcha energiyasi va nazoratsizligi tufayli sodir bo'ladi.

Bugungi globallashuv sharoitida mayda bezorilik ksenofobiya va etnik ziddiyatlarga olib kelishi mumkin. O'zbekistonda millatlararo munosabatlarni mustahkamlash davlat siyosati bo'lgani uchun, profilaktika faoliyati bu jarayonning muhim qismidir. 2024 yilda IIV tomonidan olib borilgan tadqiqotlarga ko'ra, profilaktika choralari natijasida mayda bezorilik holatlari 20% ga kamaygan, bu esa faoliyatning samaradorligini isbotlaydi.



Ushbu faoliyatning o'ziga xos jihatlari profilaktikaning individual xarakterda ekanligida. Boshqa huquqni muhofaza qiluvchi organlardan farqli o'laroq, inspektorlar faqat jazo emas, balki tarbiya va ogohlantirish bilan shug'ullanadi. Masalan, MJtK 183-moddasiga ko'ra, birinchi holatda ogohlantirish berilishi mumkin, bu esa jazo tizimidan farq qiladi.

Yana bir jihat – lokal xarakter: inspektorlar mahalla darajasida ishlaydi, bu ularning fuqarolar bilan yaqin munosabatlarini ta'minlaydi. "Profilaktika inspektorlari va mahalla yig'ini" maqolasida ta'kidlanishicha, bu hamkorlik faoliyatning samaradorligini 40% ga oshiradi.

Hozirgi vaqtda raqamli texnologiyalarning kirishi – yangi jihat. Inspektorlar mobil ilovalar orqali huquqbuzarlikni monitoring qiladi, bu esa faoliyatning dinamikligini oshiradi. Ammo, bu jihatda mahdaniyat pastligi muammo tug'diradi.

Yoshlarga yo'naltirilganlik: ko'p hollarda mayda bezorilik o'smirlar bilan bog'liq, shuning uchun faoliyat psixologik yordamni o'z ichiga oladi. Amaliy misol: Sirdaryo viloyatida o'tkazilgan "Bola-chari" dasturi doirasida psixologik seminarlar natijasida bezorilik holatlari 18% ga kamaygan.

Faoliyatni takomillashtirish uchun quyidagi takliflarni berish mumkin:

1. Inspektorlar uchun yillik seminarlar tashkil etish, xususan, psixologik va raqamli savodxonlikni oshirish. "Ichki ishlar organlarining profilaktika inspektorlari va tergovchilarining bilimini oshirish" dasturini kengaytirish. Tavsiya: IIV akademiyasida maxsus modullar joriy etish.

2. "Xavfsiz mahalla" ilovasi orqali real vaqtda monitoring. Bu huquqbuzarlikning oldini olishni 30% ga oshiradi. Amaliy misol: Qozog'iston tajribasi – shunday tizim orqali bezorilik 25% ga kamaygan.

3. Mahalla fuqarolar yig'ini va NNTlar bilan memorandumlar tuzish. Tavsiya: Har mahallada profilaktika kengashi tashkil etish.

IIO profilaktika inspektorlari tomonidan mayda bezorilik huquqbuzarligining oldini olish faoliyati jamiyat tartibini saqlashning muhim elementidir. Uning tushunchasi, ahamiyati va chora-tadbirlari qonunchilik asosida tartibga solinadi, amaliy misollar esa samaradorligini isbotlaydi. Takliflarni amalga oshirish orqali faoliyatni yanada takomillashtirish mumkin. Bu faoliyatning rivojlanishi O'zbekistonning barqaror jamiyatining kalididir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining o'ttiz to'rt yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqi. <https://president.uz/uz/lists/view/8440>.

2. O'zbekiston Respublikasining 2024 yil 14 noyabrda "Bolalarni zo'ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilish to'g'risida"gi O'RBQ-996-son qonuni.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 21 dekabrda «Mahalla institutining jamiyatdagi rolini tubdan oshirish va uning aholi muammolarini hal etishda



birinchi bo'g'in sifatida ishlashini ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlar to'g'risida» PF-209-son Farmoni.

4. Таштемиров А. А. Ахборот технологиялари орқали содир этиладиган жиноятларни фош этишнинг ҳуқуқий ва ташкилий жиҳатлари //World of Science. – 2023. – Т. 6. – №. 6. – С. 169-175.

5. Таштемиров А., Курчибоев Ж. Вояга етмаганлар ҳуқуқбузарлигининг профилактикасида таълим ва тарбиянинг ўрни ва аҳамияти //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 12. – С. 130-135.

6. Таштемиров А. А., Калауов С. А. Йўл ҳаракати хавфсизлиги ривожланиш концепциясининг истиқболлари ва киберхавфсизлигини таъминлаш зарурати //barqarorlik va etakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – Т. 2. – №. 8. – С. 245-250.

7. Таштемиров А. А. и др. Ижтимоий тармоқлар орқали содир этилаётган жиноятларга қарши курашиш чора-тадбирлари //Models and methods for increasing the efficiency of innovative research. – 2023. – Т. 2. – №. 21. – С. 24-31.

8. Таштемиров А. А. и др. Ижтимоий профилактика объекти сифатида алкоголизм таъсиридаги шахслар билан ишлаш фаолиятини такомиллаштириш //So 'ngi ilmiy tadqiqotlar nazariyasi. – 2023. – Т. 6. – №. 12. – С. 552-558.

9. Tashtemirov A., Po'latov A. Ayollar jinoyatchiligining oldini olish chora-tadbirlari //Иновационные исследования в науке. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 75-78.

10. Таштемиров А., Нурматов Н. Айрим хорижий давлатларнинг тезкор қидирув фаолиятида соҳавий ҳамкорликнинг таҳлили //Иновационные исследования в науке. – 2024. – Т. 3. – №. 5. – С. 190-197.

11. Таштемиров А. А. и др. Зўравонлик билан боғлиқ ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тушунчаси ва ўзига хослиги //Innovative achievements in science 2024. – 2025. – Т. 4. – №. 37. – С. 82-90.